

ראיון עם אריה קפלן
20 ביולי 1994
פרוייקט תיעוד תולדות חיל הים
מראיינת דניאלה רן

ת. הרקע הימי שלי זה הפלי"ם. אני לא אתחיל עכשיו לספר לך מה עשינו בפלי"ם. מה אני עשיתי בפלי"ם? נכון?

ש. זה ניתן בעדות ב"יד טבנקין".

ת. זה ניתן. אולי תרשמי לך, אם מעניין אותך. עכשיו, אני הגעתי ארצה, באונייה, הייתי מלווה של אוניית רכש ששמה "רסורקציה", בעברית זה "התחייה". האונייה הזו הגיעה בערב פסח 1948, במקום לצאת ב-25 לאפריל 1948, אנחנו הגענו מקטניה באיטליה, בסיציליה, ולקחנו עשרים תותחים של עשרים מ"מ, "איספנו סוויסה", תותחים חדשים שוויצרים, עם תחמושת רבה מאד. אלה היו תותחים נגד מטוסים ונגד טנקים. אחר-כך אחדים מהם הגיעו לחיל-הים - ששה אני חושב מתוך העשרים שלקחנו - עכשיו, כשהגעתי לנמל תל-אביב, כשהגענו לנמל תל-אביב, קיבלו אותנו כבר בצורה ממלכתית נקרא לזה, זאת אומרת, הגיעו אנשי ה"הגנה" והפריקה היתה די בבטחון, בלי חשש גדול מדי מהבריטים. האונייה חזרה כמובן בשלום,

ש. כשהתקרבתם למים טריטוריאליים, ספינות בריטיות התקרבו? ביררו משהו?

ת. לא. לא שאני זוכר. אני לא זוכר שמישהו בדק אותנו, אבל היינו בין, טעונים בצורה כזו, התותחים היו כמובן, למטה לגמרי, כשעליהם שקים של בצל ושל, אני יודע עוד כמה סוגי פירות וירקות, כך שלא היתה שום אפשרות בתנאים נוחים לבדוק מה שיש על האונייה, כי הבצל הסריח עד השמיים, ותפוחי-אדמה. זהו. הגענו.

אני אחרי יום או יומיים הגעתי למפקדת חיל-הים שהיתה אז מיפקדת השירות הימי, שהיתה אז בבית האדום בתל-אביב. שם נפגשתי עם גרשון זק ועם אליעזר טל, סמק, אברהם זכאי, עוד כמה חברים מהימים, מאנשי הפלי"ם. ולתמהוני, הם הודיעו לי שאני מתמנה למפקד בסיס חיפה - המפקד הראשון שלו. אמרתי, איך? מה? איפה? איך לי מגיע דבר כזה? אז התגובה היתה בערך זו הבעייה שלך.

תוך מספר ימים הגעתי לחיפה והתחלתי לארגן את הבסיס. היה לנו למזלנו מעין, איך נקרא לזה, לוטרנינג, של איך להתארגן, כי הצי הבריטי הרי יושב בנמל עד אז והיה לנו באופן יחסי קל לומר, טוב, הנה המספנה שלנו, כי זו המספנה הבריטית, הנגריה שלנו - עוד פעם בריטית. הנה המחסנים שלנו - עוד פעם בריטיים. הנה המעגנים שלנו וכך הלאה וכך הלאה. זאת אומרת היה די קל להיכנס לתוך הנעלים של הצי הבריטי באופן יחסי.

ש. אתה הגעת לשם כמפקד הבסיס לאחר שהם יצאו?

ת. לא. היה דו-קיום מאפרייל, בתחום, מבחינתי, היתה גם היסטוריה קודם, אבל מבחינתי, כאיש שירותי חיל-הים, שירותי הים, איך קראו לנו?

ש. השירות הימי

ת. השירות הימי, אני הייתי הראשון, שבאופן רשמי היה ממונה על המקום, על הבסיס הזה, ועל הקמתו.

ש. איפה ישבת?

ת. המשרד, המשרד, המשרד. שאלה טובה [צוחק] לומר את האמת אני לא זוכר. בימים הראשונים

ש. למטה? זה היה לא בסטלה?

ת. לא בסטלה. מה שכן היה, המיתקן הראשון שהתפנה לנו זה היה הקרנטינה שהיתה על יד בית-חרושת "שמך", שאני לא זוכר אם זו היתה קרנטינה לבני-אדם או לכלבים, אבל היתה שם קרנטינה, ואת הקרטינה, לא חשוב, נידמה לי לבעלי-חיים, מעבירים אותם ממקום למקום וכו', כי אני לא מתאר לי שזו היתה קרנטינה לבני-אדם.

זה היה המחנה הראשון שלנו, ושמה התחלנו להביא כבר אנשים לשם, בצורה מאוד, איך לקרוא לזה? פרטיזנית, היה לנו גרעין טוב של הפלוגה הימית של הפלי"ם, שחלק ממנה נשאר בחיפה, כדוגמא: עמוס בן-צבי, שאני לא יודע אם ראייתם אותו. נשארנו בחיפה וזה היה התחלה. זאת אומרת, היה גרעין איזה שהוא, היו בו מאה איש אולי, אולי פחות, קשה לדעת, אני לא זוכר את המספרים.

מה שכן, עכשיו אני נזכר, שגם התפנה לנו משרד ועל שאלתך הרי שברחוב קינג-ג'ורג' קראנו לו אז, ברחוב העצמאות, איפה שהיום המשרדים של עוה"ד פרידמן, ומולם גם היו לנו, קשה לדעת מה הסיבה שזה עמד לרשותנו, אבל זה עמד לרשותנו, ואני עכשיו באמת נזכר שמשם התחלנו להפעיל את הבסיס.

התחלנו לגייס אנשים לבסיס.

ש. מה היתה שיטת הגיוס?

ת. היא היתה, עוד פעם, פרטיזנית לגמרי. לדוגמא, יהודה בנרון שסיפרת עליו לפני רגע, שמעתי עליו, שהוא היה, מה הוא היה? מדריך הנוער העובד, מרכז של פעילות, מישוהו אמר את שמו,

ש. מהצי הבריטי?

ת. אני לא חושב, אני חושב שהוא היה אזרח אז, והציעו לי לפנות אליו. נסעתי אליו לקרית-חיים, דיברתי אל ליבו קצת, וגייסתי אותו לחיל-הים.

ככה אני זוכר שאת יהודה איגרא גייסתי, גם כן בצורה כזו. אבל כמובן שהקמנו שם איזה שהיא לשכת גיוס, נקרא לזה, לא רשמית כמובן, והתחילו אנשים לבוא או בכוחות עצמם, או מפני שמישהו הביא אותם. דיברנו אליהם. יש המון סיבות, כי בתקופה ההיא, שזה עניין של כמה שבועות סה"כ, התארגן לנו בסיס שהיו בו.

כמו שאמרתי: אנשי הפלי"ם, היו בו אנשי צי-הסוחר, לדוגמא: היה קפטן חודורוב, היה ג'וקי אפשטיין, היה יחזקאל ירדן, מה היה לנו? יחזקאל ירדן, היו עוד כמה קצינים מהצי הבריטי. מצי הסוחר הישראלי, היו קצינים, לא קצינים, אלא אנשים מהצי הבריטי, אנשים גם טכניים וגם אנשי אפסנאות וגם אנשי מבצעים, לדוגמא, היה שטוייר, סגן אלוף שטוייר, סירטון ז"ל, היה בן-אליהו, לוצ'י, היה איצח הגדול, שהוא היה מכונאי ראשי בצי הסוחר ומוכר לנו משם. מי עוד היה?

היה קאסל, מהנדס קאסל, שהוא היה מהנדס של מפעלי ים-המלח ואני חושב שגם היה לו ניסיון בצי הבריטי, אבל אני כרגע לא בטוח בזה.

ש. הוא היה קצין בצי הבריטי.

ת. כן? בצי הבריטי. טכני, אבל קצין טכני. ככה, דמויות אחרות כרגע לא עולות.

אבל בסופו של דבר, היתה לנו קבוצה מעורבת מאד ואולי זה היה טוב, של אנשי פלי"ם עם חינוך מבצעי-ימי, עם ניסיון מבצעי-ימי כנגד הצי הבריטי, כי לרוב לא עם אש, אלא עם כל האלמנטים האחרים של מלחמה בין ציים.

ש. לוגיסטיים יותר?

ת. לא. יותר האלמנט המבצעי. זאת אומרת: איך אתה מתחמק ממנו, איך אתה נאבק איתו, כשכבר

ש. התכוונתי לאנשי הצי הבריטי, אם הם היו יותר בצד של הלוגיסטיקה?

ת. אנשי הצי הבריטי אני דוקא חושב, שהרוב מהם היו אנשים טכניים. היו הרבה מאד, איך הם קראו לזה אז, סמלים, רבי-סמלים טכניים,

ש. אנשי תחזוקה?

ת. אנשי תחזוקה, אנשי אפסנאות, חלק מהם הפליגו על האוניות של הצי הבריטי. חלק שירת בבסיסים וגם בבסיס חיפה של הצי הבריטי. אז היה אלמנט מקצועי טכני בתוכם, כי אנשי הפלי"ם ברובם היו אנשי מבצעים ולא אנשים טכניים. היו יחסית מעט אנשים טכניים בינינו. היו אמנם כן אנשי אלחוט, אנשי קשר, כאלה כן היו, רבים אפילו, ובתנאים קשים ידעו לפעול. היו לנו גם רופאים פתאום, שהתגייסו אלינו. לא עם רקע עד כמה שאני זוכר, אף אחד מהם לא היה עם רקע צבאי מההתחלה, אבל גם זה לא הפריע במיוחד.

אחר-כך היה, אמרתי האלמנט של הצי הבריטי, שהיה חשוב מאד.

היה האלמנט של צי הסוחר, שזה היה אנשי ים ממש, עם ניסיון ימי, עם מסורת ימית, גם עם החסרונות של ימאים, זאת אומרת, אולי אני לא אומר את זה נכון, עם איזה שהוא אלמנט יחסית אולי סטטיות מסויימת, איך אדם לומד, איך הוא מתקדם, וכך הלאה וכך הלאה. מאד שבלוני כזה. זו היתה דרך ההתקדמות של אנשי צי הסוחר. הם מתחילים בנער סיפון ומתקדמים בהדרגה, עד שהם נהיים קצינים, והכל בהדרגה-בהדרגה-בהדרגה, וכל דבר כאילו זה תורה גדולה. כשבחיים היום-יומיים יותר קל להתגבר על זה וללמוד את זה ממה שמקובל בצי הסוחר בגלל המסורת שלהם.

אחר-כך היתה קבוצה של אנשים שלא היה להם שום רקע, לא צבאי, לא ימי, אלא הם התנדבו ככה, כי הם רצו לשרת בחיל-הים, גייסו אותם. אני הייתי מעריך אותם בחצי מהאנשים, אם לא יותר מזה.

היה לנו הרבה סיוע בהתחלה מ"קירשטיין", שהיתה לו מספנה ששירתה את הצי הבריטי, במשך כל המלחמה. מ"עוגן", שגם להם היתה מספנה, בעיקר אנשי ים, אמנם אנשי ים של ספינות מנוע שה"כ, אבל בכל זאת היה להם ניסיון, והיתה להם גם גישה, היתה לזה גישה של שובבים אפילו, לאוניות המעפילים שעגנו אז לעשרות בנמל חיפה, הם במשך השנים שהם עמדו שם, זה היה מ-1946 הייתי אומר, 1946-1947, שנתיים, שנתיים פלוס, הם גם הצטיידו מפעם-לפעם בכל מיני

חלקים מהאוניות האלה, הורידו חלקים, והיתה להם שיטה, אם אתה מוריד משהו קריטי, כשיצטרכו את האוניה אז יקנו את זה ממך. ככה התאסף.

ולמה היתה גם מספנה, מסתבר, היתה להם מספנה לכלי-עץ בעיקר, והמון כושר אילתור, בקשר טוב עם הצי הבריטי במקום ועם השלטונות במקום, שעדיין היו של הבריטים, עם המשטרה, המכס וכל הדברים האלה.

ש. אפשר לומר, שבעצם הבריטים, ויתרו על מנת-חלקם לטובת, לטובתנו, לטובת היהודים, עוד לפני שזה קרה? נתנו לדברים להתרחש?

ת. אני, קשה

ש. כאילו הם ידעו, שאת נמל יפו אולי הם מוסרים לערבים ואת נמל חיפה הם מוסרים ליהודים?

ת. אני לא, אני לא יודע על זה. אני חושב, שכשאנחנו הגענו לסוף אפריל 1948 היה מצב יסודי, שהערבים ברחו מחיפה כמעט כולם, באפריל, אני הייתי אומר, בתחילת אפריל, כשאני הגעתי ב- 25 לאפריל, נגיד בסוף אפריל, כבר לא היתה בריחה של ערבים מהנמל, זאת אומרת, כל זה קרה לפני זה. די ברור היה שמי שישנם בחיפה זה היהודים. ואני חושב, אבל אני לא יודע, יתכן והיו להם כוונות, יתכן שהיו להם הסכמים, יתכן שהם לא ידעו בעצמם מה הם הולכים לעשות. אני פשוט לא יודע.

לא היה לנו איתם איזה שהוא שיתוף פעולה, לא בדרג שלי, בכל אופן, שיתוף-פעולה של שיחה פנים-אל-פנים, שאתה מנסה לסדר דברים. הם חיו שמה, הבעיה שלהם היתה לצאת בשלום מהמובלעת האחרונה שנשארה להם בבת-גלים, באיזור חיפה, כי הנציב העליון, מקמילן, עזב את הארץ, הוא עזב את הארץ באיזה שהוא זמן אחרי 15 במאי, אחרי הקמת המדינה, הוא עזב נידמה לי בתחילת יוני או איזה שהוא תאריך כזה, או באמצע יוני.

ש. לפני שהצבא עזב את נמל חיפה?

ת. כן, הוא עזב, הצבא עדיין נשאר, חלקו, אחרי שהנציב העליון עזב. אני השתתפתי בעזיבה שלו בתור צופה, ואני מקוה שלא אשכח את התמונה הזו. את הנציב מצדיע, וגם הסירה שלו, מפליג על אוניית מלחמה. לדוגמא, הם הורידו את הדגל הבריטי מבנין הנהלת הנמל, ומסרו אותו ליהודי שעמד על ידם וביקש את הדגל אז הם נתנו לו, הוא החזיק את זה עד לפני שנתיים או שלוש, ונתן את זה למוזיאון הימי בסוף.

אבל אני לא זוכר איזה שהוא טכס של מסירה, למרות שעמדתי שם, מאחד לשני. לא זכור לי דבר כזה. הם הלכו.

אבל כמו שאני אומר, נשאר, עוד נשארו כוחות בריטיים איזה שהוא זמן בנמל, אבל הם כבר התעסקו באמת עם הבעיות שלהם, לא עניין אותם שום דבר אחר.

אנחנו בתקופה הזו, שהם עדיין שלטו בנמל, הכנו את ה"הגנה", את ה"אילת", את ה"ווג'ווד", את ה"תקווה", וגם קנינו מהם כניראה, אני חושב שהם מכרו לנו את ספינות המשמר הבריטיות. אז מישהו קנה ומישהו שילם, וכך הלאה. אנחנו קיבלנו את זה כעובדה קיימת כבר. אני חושב שהיו מעורבים בזה יעקב סלומון בזמנו, אבא חושי כניראה, עוד כמה אנשים, שהם היו חיפאים ותיקים והיה להם קשר טוב מאד עם השלטון.

בקיזור, בזמן שהבריטים עדיין שלטו בנמל, ואני לא אגיד שהם היו אוהדים לנו, אבל אנחנו יודעים, שהשלטון הבריטי הרשמי, לא אהב אותנו, גם לא רצה בנצחוננו וגם לא רצה שנתקיים אולי, סה"כ הם די הפריעו לנו, לפי מה שאנחנו יודעים מההיסטוריה, הם אולי קיוו, שכלל, נעלם מהאדמה. אבל אני לא היסטוריון ולא ניכנס לזה.

אנחנו עומדים במצב שהאוניות הטבעיות, אוניות חיל-הים ה"טבעיות", אם אפשר לומר ככה, יצאו מהנמל, התגנבו בעצם החוצה מהנמל, תחת השלטון הבריטי ויצאו לאיזור תל-אביב, הייתי אומר, הבסיס שלהם הפך להיות איזור תל-אביב.

החימוש שלהם בהתחלה, זה בטח נזכר, "תותח העץ", לא נדבר על זה, אבל כן היה לנו כבר אז חימוש נגד מטוסים, גם התותחים האלה שהגיעו עם, שהגיעו מהאוניה שאני ליוויתי, גם כן היו והיו אפקטיביים נגד מטוסים, והאוניות שימשו במידה רבה הגנה נגד מטוסים באיזור תל-אביב.

זו בערך התקופה שאני עברתי להיות מלהיות מפקד בסיס חיפה, להיות מפקד ה"ווגיוד" - הקורבטה - ה-ק-18. באותה תקופה עוד היתה לנו השיטה של רב-חובל, ימאי של צי-הסוחר, ומפקד ימאי מהפלי"ם. זו היתה שיטה, שסה"כ בזמנו היתה גם בצי הבריטי בימי נלסון אני חושב עוד, שהיה המקצוען, שהוא היה נחות, דרך אגב, על אונית מלחמה בריטית, והיה מפקד האוניה, שלרשותו עמדו כל החיילים שהיו אז והתותחים וכך הלאה וכך הלאה, הוא היה בעצם איש, איך לקרוא לזה? הוא היה איש צבא במושגים של התקופה ההיא, והוא היה מפקד האוניה. זאת אומרת, לא היה פה איזה שהוא חידוש, היה פה, אם מישהו רוצה, היה פה חזרה לשיטה הבריטית העתיקה.

ובהדרגה הם בנו מערכת מקצועית שגם האצולה הבריטית, שהם היו בעצם הקצינים בדרך כלל, הם כבר למדו ימאות, ולמדו להיות מפקדי אוניה וכך הלאה וכך הלאה. אבל זה סיפור ישן. זה לא שייך הנה.

את הבסיס ממני קיבל גרישה שיינקמן, ז"ל, והוא הפעיל אותו, הייתי אומר, אני לא זוכר מתי אני באתי אל האוניה, אבל זה משהו כמו אפריל, במאי באיזה שהוא זמן. אולי מאמצע מאי או דבר כזה. סוף מאי.

עכשיו, לספר לך על ה"ווגיוד"?

ש. רק אם יש משהו, על הפעולות

ת. אז נתרכז, לא נדבר על מבצעי חיל-הים, כי הם הרי רשומים בספר "מבצעי חיל-הים", נדבר באמת על האוניה כאוניה.

... של בסיס חיפה היה מורכב מאנשים מכל הסוגים, מכל התחומים נקרא לזה, ככה גם על האוניה, היה לנו אלמנט של אנשי פלי"ם, שזה בעצם היו קציני הסיפון של האוניה במושגים של צי הסוחר, היה לנו אלמנט של אנשי צי הסוחר,

ש. בן שמואל?

ת. על בן-שמואל, למשל. נגיד בחדר המכונות האיש המרכזי היה המכונאי הראשי, יוסף בן-שמואל, שהיה מכונאי של צי הסוחר בתחילת הצי ואולי גם לפני זה, איש עבודה רציני ביותר. מסור, וכך הלאה. יש איתנו סיפור נחמד, שנה, בשנת 1950 אולי אפילו יותר מאוחר, אני חושב שהרבה יותר מאוחר, משהו כמו 1954, 1955, הגיע בן-גוריון לביקור בחיל-הים, והתאספו סביבו הקצינים הבכירים, והוא שאל אותנו שאלה: האם יש כאן דור שני של אנשי צי?

- ש. בן-גוריון שאל?
- ת. בן-גוריון שאל, אז אמרתי: כן, הנה יש לנו את הבן של יוסף בן-שמואל, שהוא מכונאי, מכונאי פלימניק,
- ש. בן-שמואל הקטן?
- ת. לא. זה הבן של בן-שמואל, ויותר מזה, האבא, אני חושב שהאבא של, אולי אני טועה, או האבא או הדוד של יוסף בן שמואל היה מכונאי על היאכטה של הצאר, והיות והוא היה יהודי, זאת אומרת, אפשר היה לסמוך עליו, במילים אחרות, אז הוא היה ממונה על בטחונו של יורש העצר, שהיה חולה במה הוא היה חולה?
- ש. בהמופיליה
- ת. והוא היה צריך להשגיח עליו בשבע עיניים שלא יפצע, אז את מי הם שמו? שמו את איצח,
- ש. האבא
- ת. או האבא או הדוד, אני לא זוכר. יש אפילו תמונות של האיצח הזה, שמחזיק את האוצר הקטן לעתיד, את יורש העצר על הידיים, בתוך חוג המשפחה. הוא לא עזב אותו.
- .. היה מסתכל עלי, כן, אבל הוא לא היה מכונאי, הוא היה איש סיפון [צוחקים]
- טוב, היתה לו אכזבה קצת. אבל זה באמת היה כבר דור שלישי. שאר האנשים, נגיד, בחדר המכונות, היו גם מתלמידי חו"ל, גם מגויסי חו"ל, גם אנשים שבאו מבתי הזיקוק
- ש. מה זה המגויסים?
- ת. מגויסים זה העולים החדשים פרופר.
- ש. הבנתי.
- ת. מח"ל זה שבאו בלי להיות עולים, אלא חלק נשאר וחלק עזב.
- ש. הבנתי
- ת. המתנדבים גוייסו בגלל מקצועיותם. איך קראנו להם? גיוס חו"ל. היו ישראלים שגוייסו הם היו בארץ כבר. אבל היה להם רקע.
- וגם מספר אנשי פלי"ם שהיו שם כמו בנימין לפיד, מי עוד? לדוגמא, אחד האנשים היה עקיבא פגי, שהיה איש בתי-הזיקוק קודם.
- עכשיו, בשטח של התותחנות, של החימוש, היו לנו מעט מאוד גאונים, ואנשים מנוסים. לדוגמא: היה לנו תותח של 65 מ"מ שקראנו לו נפוליאונצ'יק, שהוא נבנה בשנת 1898 או משהו, היה בכלל תותח הרים, ניתן לפירוק ולהובלה באמצעות פרדות גדולות. וכשיצאנו להפגז את צור לא ידענו להשתמש בו, אז דהרתי ברחובות תל-אביב לחפש את לובקה אליאב, שבמקור היה תותחן בצבא הבריטי, הוא היה אמנם קצין המינהלה של חיל-הים, אבל גם היה תותחן בצבא הבריטי, והוא ברגע האחרון בא ולימד אותנו איך להשתמש בתותח הזה.
- ש. הוא לא סיפר לי את זה.
- ת. מי? לובקה אליאב? דיברת איתו? טוב, בשבילו זה אפיזודה.
- עוד איזה אפיזודה מהתותח הזה. הוא היה מתפרק אחרי כל ירייה, ואחד מהחברים, אחד מהתותחנים היה עומד וקולט את הקנה של התותח שהיה רץ אחורה, קולט אותו על הידיים כמו תינוק. [צוחק].
- ש. כזה דבר כבד.
- ת. כן. זה היה התותח.

היה לנו גם אז תותח אחר, שהוא היה גם כן מבנייה של 1900, הגיע אלינו ממקסיקו, שהסתבכה כניראה עם איזה מלחמה עם האמריקאים, היתה לו מלחמה במקסיקו עם האמריקאים. אז אני לא יודע אם הוא השתתף במלחמה הזו או לא, אבל מספיק להגיד, שהתחמושת שלו היתה בת חמישים שנה, וכו', וכו', וזה כבר אומר הכל לגבי הדייקנות ומה אפשר היה להוציא מהתותח הזה.

החיים על האונייה: היה שוני מסויים בין אוניות שונות, כי נגיד, האונייה של ה"ווג'וד", שאני הייתי המפקד שלה,

ש. מי היה רב-החובל שלה?

ת. רב החובל אז היה יחזקאל ירדן, ירחובסקי,

ש. שמו היה ירחובסקי?

ת. כן. הוא היה איש מאד פורמליסט כזה, איש, רב-חובל של אוניות סוחר. אבל אני כמפקד האונייה הנהגתי בה יותר את השיטות של הפלמ"ח, מבחינת היחסים בין האנשים, ולדוגמא, היה לנו חדר אוכל משותף, אכלנו כולנו, ללא מקומות קבועים, לא היו מקומות קבועים לקצונה, אלא היו יושבים יחד עם ה"בנדה",

ש. איך?

ת. בעלי דרגות אחרים. שאז עוד לא היו להם דרגות, אבל היה לנו איזה שהוא מושג של קצין, מדים לא היו לנו, דרגות לא היו לנו, קובעים לא היו לנו, אני חושב שלבשתי קובע טמבל, זה היה מרגיז אותי, לחץ אותי עד השמיים, ובקיצור, אורח-החיים היה של יחידת פלמ"ח פלוס-מינוס. זה השתנה במשך הזמן.

ש. מאליו?

ת. באופן די טבעי. [הפסקה בהקלטה]. זה בחדר שלי.

ש. מה זאת אומרת, ..נעלים?

ת. לא, לא כולם, היו כמה חברים, כשהם היו צריכים לצחצח נעליים, היו רצים לחדר שלי, מצחצחים,

ש. שם היה נוח?

ת. היה נוח, כי שם היתה משחת נעליים, ומברשת.

לדוגמא, את החדרים היינו מנקים לבד, לא, ..

מה עוד יש שם?

המשמעת על האונייה: היתה טובה. אני לא זוכר, אף מקרה, פרט לאחד, של סירוב למלא פקודה וזה כלל אפילו את התקופה, את היומיים האלה, שבהם היה לנו, עימות נקרא לזה, עם "אלטלנה", והיו לנו אנשי אצ"ל על האונייה וכך הלאה.

ש. והם?

ת. למזלם איש לא ביקש מהם לירות על האונייה או משהו כזה, ירינו אמנם, אבל ירינו לפני החרטום ולא היתה כאן בעייה, לא היה לנו איפה לפגוע. אבל אם היה אפילו מישהו שאני יודע, רב-החובל למשל, הוא מאד לא היה בעד הפעולה הזו נגד "אלטלנה", איש אצ"ל במקור,

ש. ירדן, כן,

ת. ירדן, כן, אבל איכשהו, אז הוא ניסה קצת, איך אומרים? להקל על ה"אלטלנה", מצא צידוק לכל דבר שהם עשו כדי להתחמק מאיתנו, או לא ליצור איתנו קשר וכך הלאה וכך הלאה.

אני חושב, שגם זה השתנה אצלו, אולי, כשהוא ראה מטח של שישה עשר מקלעים, מה"אלטלנה", שנחת על הגשר שלנו ועל האונייה שלנו, ואחרי מן מצב כזה, קשה להשאר באמת .. [צוחק] נידמה לי לפחות, כמו שסיפרתי כבר, לרוע המזל, או, האדם שנפצע על האונייה מהירי הזה היה בעצמו איש אצ"ל, אבל הוא יצא בשלום, לא נפגע, היה בבית חולים ויצא בסדר.

אבל נכון הוא, שאחרי האירוע הזה, היתה מחשבה מסויימת בחיל, בחייל ... בן-גוריון, וירדן עזב את האונייה. אני לא יודע

ש. בן גוריון ידע שהיה איש אצ"ל על האונייה?

ת. היה דיווח, יש ביומן המלחמה שלו, מדווח לפאול שולמן ואני לא חושב שהוא רשם את האירוע הזה ביומן, אבל אני בטוח שהוא ידע, כי אחרי זה ירדן באמת עזב את האונייה ואני נתמניתי כמפקד האונייה, כולל רב-חובל האונייה.

ש. זו גם השיטה שבכלל היתה, בלי קשר למקרה הזה

ת. כן. כן.

ש. התרחבות הפונקציה

ת. רגע, אם להזכר נכון, אחרי שירדן ירד, בא מילה ברנר לכמה שבועות לאונייה, כרב-חובל, ואחרי כמה שבועות הוא ירד, והלך להיות מפקד "בן הכט", ואני אז כבר נשארתי רב-חובל ומפקד, והסגן שלי היה יצחק לנדוור, שהוא בחו"ל היום, פגשתי אותו שנים רבות בחו"ל, הוא איננו פה, לא תמצאי אותו.

הסגן היה לנדוור, שהוא היה איש פלי"ם, קצין היה אלכס שור, שהוא איש פלי"ם ובוגר בית-ספר ימי.

קצין נוסף היה בנימין פלג, שהיה איש פלי"ם ובוגר בית-ספר ימי.

היה נפתלי רוזן, שהוא היה איש צי הסוחר, ומאד מנוסה בימאות מעשית, נקרא לזה, היה מהנדס גדול בספנות.

היה אדוארד שרון, שהיה משהו דומה לרב-מלחים.

ומאז, זאת היתה אונייה במושגים של ציי-מלחמה רגילים נקרא לזה, הופיעו כבר כובעים בהתחלה, ואחר-כך חולצות, ואחר-כך בגדים לבנים, ודרגות אפילו. ניתנו והופיעו, ניתנו לנו, כובעים עם סמלים של חיל-הים.

האונייה שלי, ה"ווג'וורד", הפכה להיות "אוניית-הדגל" של הצי. כל הצי כלל אז את ה"ווג'וורד", ואת ה"הגנה", את ה"אילת", את ה"נוגה". אלה היו בעצם האוניות מהשורה, נקרא להן השורה הראשונה. בתקופה מסויימת היה מפקד השייטת פול שולמן, שהוא בא מהצי האמריקאי

ש. יחד עם התפקיד של ראש שירותי הים?

ת. לא, אחר כך נהייה. לפני, לפני

ש. קודם הוא היה מפקד השייטת?

ת. קודם הוא היה מפקד השייטת, כמה חודשים, כל דבר נמדד כאן בשבועות או בחודשים. והוא, כמובן שהיה כאן איזה שהוא ויכוח של שיטות בין השיטה של הצי האמריקאי, עם כל המושגים של צי גדול, מאומן, גם צי לוחם, היה פול שולמן. ובין המושגים שלנו, שזה היה, איך לקרוא לזה? איזה מן תשלובת של העבר של כולנו.

לדוגמא: אם משהו טוב היה קורה באונייה, אז הוא היה אומר "My ship". אם משהו רע היה קורה באונייה, אם קליפות של תפוזים הוא היה מוצא באיזה שהוא מקום, אז הוא אומר לי "Your ship". ככה התחלקה האחריות בינינו, אבל ככה זה היה נחמד מאוד.

כפי שמצויין במבצעי חיל-הים וכו', היו לנו כמה קרבות עם המצרים. אולי הבולט ביניהם היה הקרב ליד אשקלון, שבו נתקלנו בקורבטה מצרית, שזרקה גם אנשים לחוף, הורידה אנשים אל החוף. היינו אז כל השלוש: ה"ווג'ווד", ה"הגנה", ואולי גם ה"נוגה", אני לא בטוח בזה כרגע. ובתוך הקרב הזה נוצר מצב כזה שקיבלנו פקודת נסיגה, וזו תשובה לשאלתך, מה עשינו, קיבלנו פקודת נסיגה, כי תפסו אותנו גם מהחוף עם תותחים מאד מדוייקים, של הגרמנים, 88 מ"מ. ש. איזה יצור?

ת. זה היה תותח 88, תותח נ"מ, תותח ליבשה גרמני מצויין, ממש. וגם אש מהאונייה המצרית, וגם התקפה של מטוסים, של מטוסים מצרים, ושם אירעו שני דברים, שיש להם ייחוד: קיבלנו פקודת נסיגה לאור כל הנסיבות שהיו, ואני לא רציתי לסגת. אז המשכתי בקרב הזה במשך נידמה לי כשעה וחצי, לאחר פקודת הנסיגה. היות והתותחים שלנו לא היו מדוייקים, אז התקרבתני, התקרבתנו לטווח של המכונות, של 20 מ"מ הנ"מ שלנו, שזה לא מקובל לעשות בקרב ימי ואז הצלחנו בזכות הפגזים של השריון שהיו לפגוע באונייה עם מאות כדורים ולחסל את יכולת הפעולה שלה, בצורה כזו שהיא נעצרה באמצע הים כבר, והיתה בתיקונים עד לאחר המלחמה, היא יצאה משירות.

מה אני רוצה כאן להגיד? היתה כאן פקודה מן המיפקדה לסגת, אני הייתי במקום, הייתי המפקד של האונייה הזו במקום, והחלטתי שאני לא יודע מה שהם מדברים, נקרא לזה, והמשכנו את הקרב.

ש. היתה על זה איזה שהיא תגובה?

ת. [צוחק].. האמת היא שאני לא חושב, כי העובדות הוכיחו את עצמן ומי שאפילו אמר, העדיף בעיקר לשתוק מאשר לעשות לי משפט צבאי או דבר כזה. במילים אחרות, כשראו שהמפקד במקום יודע מה שקורה ועוד מצלית, נוסף לזה, אז עזבו אותו במנוחה. היה הרבה, סמכו הרבה על המפקדים במקום, וזה גם טבעי. בים במיוחד.

טוב, אני עזבתי את האונייה, משהו כמו נובמבר, ונתמנתי למפקד הימי של הנחיתה, יחידת הנחיתה. אנחנו אז ביצענו שתי נחיתות בחוף אל-עריש

ש. איזה כלי-שיט היו לכם?

ת. היו לנו אז ספינות המשמר.

ש. כמה? אתה זוכר?

ת. היו ארבע, משהו כזה. אבל הספינות לא היו ב... הן היו, הן הוקצבו למטרה זו. סה"כ שתי ספינות הוקצבו וקיבלנו ליווי של הקורבטות והורדנו פעמיים אנשים לחוף-אל-עריש: פעם אחת הפעולה, חומרי הנפץ לא התפוצצו. פעם שנייה הם כן התפוצצו, והרסו אז את פסי-הרכבת שהיתה אז בין מצרים לעזה, ושיתקו את האספקה של הצבא המצרי לאיזה שהיא תקופה, לא יודע לכמה זמן. זו היתה פעולה מוצלחת. השתתף בה אריה שחר, הוא היה המפקד היבשתי של הכוחות שירדו. הכוחות היו סה"כ... קידמי, היתה בעיה שמה לזהות את המקום, ובסופו של דבר זיהינו

את המקום לפי הריח של המדורות שעשו עליהם פיתות, וכו', ואז ידענו שהישוב הוא פה וצריך להתרחק ממנו וכך הלאה וכך הלאה.

אחרי גמר מלחמת השחרור, זאת אומרת, ינואר 1949, משהו כזה, נתמנתי למפקד נמל חיפה. שם הייתי, נגיד שנה או משהו. לא היו אירועים מיוחדים בנמל, סוף סוף חדר לי למחשבה, שאני יכול להחליף את קפטן לידיקר הבריטי שהיה מפקד נמל חיפה בתקי הבריטית, שלא האמנתי שאני מסוגל.

אני לא זוכר, אני לא חושב, שהיה אז בסיס חיפה. היה אז כבר בה"ד, בסיס הדרכה, היתה "בת-גלים", שהיה אז בסיס של חיל-הים, ברגע שהמיפקדה עברה מתל-אביב היא עברה כבר לסטלה מאריס, איך לקרוא לזה? להוסטל של הכרמליתים, דרך אגב, התפיסה שלנו של ההוסטל הזה ושל חצי המינזר של הכרמליתים, היתה על הבסיס שבאנו, נכנסנו לתוך הנעליים של הבריטים, הם היו לפנינו שם, אז אנחנו באופן טבעי, קיבלנו מהם את המקום.

עכשיו, באיזה שהוא זמן ב-1949, באמצע 1949, החליט בן-גוריון, שלהשאיר את "אלטלנה" על חוף תל-אביב, זה זכרון מר ליותר מדי שנים. זכרון-מר, נקרא לזה ככה, ואז קיבלתי עלי להיות מפקד היחידה שהיתה צריכה להוריד את האוניה מהחוף, ולהציף אותה ולהטביע אותה במרחק מה מהחוף, כך שלא יזכר ממנה שריד על פני השטח.

הפעולה הזו נמשכה כמה חודשים, זה היה מבצע קשה מאד, כשהאוניה היתה כמובן נקובה כולה ככברה, ונעזרנו מאד באנשי "עוגן", שהיו הצוללים המקצועיים, ונעזרנו באמריקאים ששירתו בחייל כשנה. או משהו כזה.

ש. אתה זוכר את השמות?

ת. זה מה שאני לא זוכר, טוב, הפעולה הזו נמשכה, כמו שאני אומר, כמה חודשים, היה צריך קודם לסגור את החורים של האוניה

ש. כן? אם ממילא מטביעים אותה אז למה צריך לסתום אותה?

ת. כי אי אפשר היה להציף אותה. היינו צריכים לתת לה כושר ציפה מחדש, הרי באוניה התפוצצו טונות של חומרי נפץ ותחמושת. היא היתה פגועה ככברה.

ש. אני מבינה, היה צריך לתקן אותה על מנת להטביע אותה.

ת. טוב, אלו היו סיבות היסטוריות.

עכשיו, היה כאן מצב של שיתוף פעולה, עוד פעם, שהיה אופייני לתקופה, בין בעלי מקצוע אמריקאיים, אלה שהזכרתי אותם, שהיו בחייל, שהם נחשבו ליותר מבינים מאיתנו בדברים כאלה, היה לנו, אז זה היה מקובל עלינו, לא היה ויכוח על הדבר הזה. הם הבינו יותר מאיתנו, ובעלי מקצוע ישראלים שממש עשו את העבודה, ואנשי בסיס נמל יפו, שגם הייתי המפקד שלו אז בגלל המשימה הזו.

ומה שאופייני, בנוסף למבצע ההנצלה הזה, שנגמר בזה, שהאוניה נגררה והוטבעה מחדש במרחק של כמה עשרות ק"מ מהחוף, במקום לא מסומן במכוון, האפיזודה כאן, שמי שגרר את האונייה, זאת אומרת, האונייה שגררה היתה פריגטה "מבטח". והמפקד של ה"מבטח" ק-28 היה מילה ברנר, ומילה ברנר, אחרי שהטביעו את האונייה וכו' וכו', שנתיים-שלוש אחרי זה נהיה שותף של מרידור, שהיה בדיוק הצד השני של כל הפרשה הזו. כמובן.

ש. ברנר היה בית"ריסט?

ת. לא. הוא כניראה סוציאליסט מוסווה כזה. הוא חבר של גרוס. דוגמא.
הוא ליברלי בהשקפות שלו.

עכשיו היו שתי אפיזודות מעניינות, שכדאי שאספר.

אחת, אנחנו עבדנו גם בשבתות בעבודת ההנצלה, מפני שאי-אפשר היה להפסיק, היה צריך כל הזמן לשאוב מים, כל הזמן לתקן, וכל הזמן לא לאבד אף רגע ואף יום, בזמן שעמד לרשותנו, בגלל מזג-אוויר, סערות וכו' וכו'. ולרב גורן נודע כל העניין הזה והוא עלה על בן-גוריון ואז שלמה שמיר, שהיה מפקד החייל, אומר לי, שאני צריך ללכת לבן-גוריון להסביר לו, למה אי-אפשר להפסיק בשבת את העבודה.

אז היות ואני ידעתי שאני לא אצליח להסביר לו למה אי-אפשר בשבת להפסיק את העבודה, לא הלכתי לבן-גוריון. לא התייחסתי. אז זה גם כן מסידורי המשמעת של הימים ההם. אף אחד לא אמר לי כלום אחרי זה. הכל עבר בשלום. זו היתה הזדמנות שלי אמנם לראות את בן-גוריון פנים אל פנים, אבל לא הלכתי.

הדבר השני שקרה בעבודת ההנצלה הזו, אנחנו גררנו, "מבטח" גררה את האונייה הזו, אני חושב, יום שלם, ניסתה להוריד אותה מהחוף, אחרי שכאילו

ש. תוקנה

ת. כאילו היא תוקנה, והיא לא ירדה ולא ירדה, ולא ירדה, וההסבר היה שיש יניקה, האוניה צמודה כמו, איך לקרוא לזה? עם פיטמה או משהו לקרקעית של הים, ונוצר איזה ואקום מסויים, והיא נדבקה לחוף, ואי-אפשר היה להוריד אותה.

ערב אחד, אני חושב שהיה יום שישי בערב, הופיע שלמה שמיר ואומר לי, עזוב את זה, נשתה כוס קפה או משהו. וכמו שהוא מתרחק עם הסירה, כמו שהוא יושב בסירת גומי שלו שם, אני רואה אותנו איך אנחנו מתרחקים ממנו פתאום, והאניה באותו זמן התחילה לזוז, בלי שמישהו יכול להסביר למה באותו רגע, למה לא קודם, למה לא אחר-כך, וזה שיעור לאלה שיודעים, אם אתה מתאמץ, תתאמץ עד הסוף, או תוותר בכלל.

ש. אגב, המשכתם לעבוד בשבתות למרות הרב-גורן?

ת. כן. כן. בן-גוריון. האמת היא, שמאז היתה לי טינה, of the record, היתה לי טינה לרב-גורן, שהוא טרוריסט יותר גדול מכולנו, נוצרה אצלי איזה שהיא התנגדות פנימית לכל המשפטים שלו. איפה שיכולתי לא לקיים את זה, איזה הוראה שלו אז עשיתי את זה.

זה בא לביטוי בתקופה שהיה בא לביקורות כשרות על המשחתות, אבל אין מקום על משחתת להחזיק כלים של חלב, ושל בשר, אז החבר'ה המציאו המצאה, על הסירים הגדולים, שהם היו בגודל ענקי, הם כתבו מצד אחד בשר, ומצד שני חלב. [צוחקים]. כשהוא בא, בסדר, רק בשר. ובאמת, היתה התנגדות כזו, לא היו אנשים אדוקים כמעט על האונייה, הצלחנו, לא זוכר דבר כזה.

טוב, אחרי זה שלחו אותנו, קבוצה של כששה אנשים ללמוד ב-M.I.T. אני נסעתי ללמוד מינהל עסקים, סמך נסע ללמוד מינהל עסקים, זכאי הנדסת אוניות, יוחאי בן-נון - הנדסת מכונות, יוסי

הראל - הנדסת אוניות. מקלב - מה היה שמו? אחד ממשפחת מקלב נסע ללמוד אלקטרוניקה, אחר כך הוא הקים את אלקה.

ש. הוא היה איש חיל-הים?

ת. לא. המעניין הוא, שמכל הקבוצה הזו, כולם פרט לאחד, היו אנשי חיל-הים. עד היום אנחנו לא יודעים אם רצו להתפטר מאיתנו או שרצו לתת לנו צ'אנס והיינו מקורבים אולי ידועים יותר ל..? למשרד הבטחון או סגן שר הבטחון, היתה כאן איזה קומבינציה של דברים. היינו מוכרים, זה כן, אולי גם אנחנו שדרשו את הלימודים, כי מצה"ל יצא אז צבי צור, ללמוד, גם כן באותה תקופה, ויצא עוד איש אחד, עבור התעשייה הצבאית, מה היה שמו? עירוני, וזה היה כל הקבוצה הראשונה שצה"ל שלח ללמוד.

זו היתה גם הקבוצה הראשונה שבכלל יצאה ללימודים אקדמאים מצה"ל. לפני זה אף אחד לא עשה את זה. זה היה בשנת 1950. יוני 1950.

אני ביקשתי ללמוד שם ל- B.Sc וכשהגעתי לבית-הספר, לאוניברסיטה, M.I.T- הודיעו לי אז הפרופסורים שאני הולך ישר ללימודים למסטר,

ש. בלי לעשות B.A.?

ת. בלי לעשות B.A, עם השכלה של "כדורי", למדתי ב"כדורי".

ואז הם הודיעו לי שאני אצטרך ישר ללמוד למ"א שלי, אני קצת נדהמתי, אני לא חושב שידעתי מה זה M.A אפילו.

סוף קלטת צד א' תחילת קלטת צד ב'

טוב, אז הפרופסורים אמרו לי, תשמע, אנחנו קיבלנו אותך ללימודים ל- Msc זו הבעיה שלך. ובאמת התחלתי ללמוד ישר למסטר

ש. לתואר שני

ת. למסטר. בהתחלה היו לי קשיים רבתיים, ואני חושב שעשר שנים חלמתי על כל מיני בעיות שהיו לי עם הבחינות

ש. זה היה הנדסה?

ת. זה היה מינהל תעשייתי, שכלל גם הנדסה וגם מינהל עסקים.

ש. ידעת קודם לקרוא ולכתוב אנגלית?

ת. כן, ידעתי אנגלית של "כדורי", שהיא היתה גם אנגלית חקלאית יותר וגם בסיסית, ונוסף לזה גם אני הייתי זה שאירגן את השביתה נגד הלימודים של אנגלית אז, אז זו היתה האנגלית המקורית, ואחר כך היות והייתי בצי הסוחר איזה שלושה חודשים, בזמן המלחמה, בגלל הפלי"ם שלחו אותי, אז גם נוספה לי אנגלית גם אז.

ש. באיזה אונייה הפלגת?

ת. על "עמל", יחד עם מה שמו? טוב, אברמסקי. [רב חובל]

אז זו היתה האנגלית שלי. היתה קצת אנגלית מזמן שהייתי באיטליה, ואחר כך היתה לי אנגלית מזמן שהייתי בקפריסין ואז היה לי מגע מאד אינטנסיבי עם השלטונות הבריטיים, ועם זה הגעתי. אז לא ידעתי למשל מה זה Quick, שזה בחינה, וזה בחינה של חמש דקות, ואם אתה לא יודע מה בכלל במה אתה יושב, אז אתה לא יודע אפילו שאתה יושב בבחינה, אז התחילו בעיות.

אבל לא משנה. אני גמרתי את הלימודים, בשלום, בסדר, אחר כך התברר לי, שבעצם ישנה שיטה בשתי מדינות - במדינת ניו-יורק ובמדינת מסצ'וסט - שבכל פקולטה מקבלים כל שנה עד שני

תלמידים of promise, זאת אומרת, שהרקע האישי שלהם הוא כזה, שיש בהחלט סיכוי שהם יעברו את המסטר בלי להתחיל בגן הילדים של ה-B.A. ובאמת הבחור השני שלמד על אותו בסיס היום מנהל מפעל של "פורד", גם כן בלי השכלה קודמת. אחר כך למד שם אתי ערבי, על אותו הסדר. בזמנו כעסו עלי מאוד בצה"ל, מה פתאום. הלכתי למדתי, אז שלחו אותי לזה, אחר כך כשחזרתי, שיכנעתי את צה"ל שזו דרך טובה ונכונה, והמון אלופים של צה"ל זכו בדרך הזו של לימודים ללכת ישר למסטר. כמו בר-לב, כמו מוקה לימון, מי עוד? שלמה אראל. נו? עוד. זו הפכה להיות דרך המלך לאנשים עם רקורד, עם ניסיון, שלא מוכרחים להתחיל מ-א-ב את הכל.

כשחזרתי, כמעט מיד נתמניתי לראש מחלקת המשק, מחלקת המשק היתה, ראש מחלקת המשק היה קצין מטה, מתאם, של החיל. היינו אז שלושה ראשי מחלקות: היה ראש מחלקת ים, ראש מחלקת כח-אדם, וראש מחלקת משק. אני מדבר על שנת 1953.

היות ונפגשתי עם כל מיני אנשי מחסן, אני מנסה לקצר כאן. ראש מחלקת המשק היה אחראי לכל מה שנקרא היום בחיל, טכנו-לוגיסטיקה. הוא היה אחראי על קצין ההנדסה הראשי של החיל, הוא היה אחראי על המערכת המשקית, האפסנאית של החיל, הוא היה אחראי על תקציבי החיל. במילים אחרות, הוא היה קצת שר כלכלי, עם המון סמכות והמון, ...

בתפקיד הזה נשארתי עד - שלוש שנים, מ-1953 עד 1956.

בתקופה הזו היו כמה מבצעים מעניינים:

1. אז החלטנו, אני הייתי חבר ועדה שבן-גוריון הקים, להקים את "מספנות ישראל". בוועדה זו היו חברים שמעון פרס, אהרון רמז, הילל דן. והוועדה הזו החליטה על הקמת "מספנות ישראל". זאת אומרת, להמליץ על הקמת "מספנות ישראל", והמספנה אמנם הוקמה, הטיפול הראשוני היה בידי עמנואל שחר. לא, עמנואל שחר. היה קצין הנדסה ראשי של צה"ל והשתחרר, וקיבל עליו להרים את המשימה הזו. זה היה נושא אחד גדול שאז התפתח בחייל.

2. הנושא השני: החייל הגיע למסקנה שהוא צריך משחתות. ואז באיזה שהוא רגע של אולי אני לא בטוח עם מחשבה צלולה, אמר דיין וגם ספיר, או אשכול, אם תחסכו את מחצית המחיר של המשחתות מתוך ההוצאות השוטפות של החיל, אנחנו נממן את החצי השני. היתה מן עיסקת חבילה כזו. אבל מפקדי החיל גם מוקה לימון וטנקוס, שהיה אחר כך, הסכימו ללכת לכיוון הזה, ואני נתמניתי ליו"ר הוועדה שקראנו לה "ועדת צימוק", כשהכוונה היתה להשאיר את הסוכר בפנים ואת המים בחוץ, לצמצם את ההוצאות של החיל. ואנחנו בשנתיים צימצמו את ההוצאות של החיל ב-40% אמיתיים, וזה היה תרגיל שלא נעשה בצה"ל עד אז. גם לא אחרי זה. ועשינו את זה בשני מסלולים:

מסלול אחד היה צימצום ההוצאות על חומר, מה שנקרא. זאת אומרת: על דלק, על כל דבר של חומר, על תיקונים, על אחזקה, על בנזין, כל דבר. והחצי השני היה צמצום כח האדם של החיל.

כתוצאה, עכשיו, זה דבר מעניין: כדי להגיע לחסכוניות כאלה, עבדנו בשיטה כזו:

בכל יחידה, הקמנו ועדה ממונה, שנתנו לה סימן, נגיד, אמרו לנו, ההוצאות שלכם היו מליון, היו אז לירות, לא שקלים, נגיד מליון לירות, אתם צריכים לרדת לשש מאות אלף, תציעו לנו איך אתם מתחילים לעשות זאת.

כל יחידה ויחידה, גם מתוך הוועדה המרכזית, כל יחידה ויחידה עמדה במשימה הזו, כי היתה לחיל מגמה ואיך להגיד, תמריץ, לעשות את זה. הרצון להחליף את האוניה הזו, את הפריגטות במשחתות, לעלות מדרגה בכושר הלחימה שלנו.

ואני יכול לומר, שהיה שיתוף פעולה מלא מצד המפקדים השונים בחיל, וזה בוצע. זה בוצע, במהלך שנתיים, איתם דיין ואני חושב אשכול עמדו במצב שיש התחייבות שלהם ויש החסכוניות שלנו ואפשר לעמוד בהתחייבויות. זו היתה המשימה.

אני כרגע כבר לא כל כך זוכר, אם מיד, לא במהירות הגענו למשחתות, באיזה תקופה המשחתות נרכשו, אני חושב שזה לקח עוד איזה שנה-שנתיים, .. בכל העולם לחפש משחתות מתאימות, עד שהבריטים הסכימו למכור לנו את ה"ה" [?!] שלהם, שהיו אז "חיפה" וה"יפון", וזו היתה המשימה המרכזית לגמרי.

לדוגמא, בתור הדגמה, היה לנו מוזיאון ימי קטנצ'יק, בבית-המלח של חיל-הים שהיה מן בית-ספר כזה, עם בחינת בגרות, היה בית ספר ראשון של צה"ל לבחינות בגרות, והחלטנו שזה לא משימה חיונית, ומסרנו אותה לעיריית חיפה בכבוד גדול תמורת לירה אחת כולל המנהל שלו, בן-אלי, וצמח מזה המוזיאון הימי.

זו היתה גם תקופה, אני כבר לא זוכר כרגע אם זה, איזה הזדמנויות חדשות, איזה הצטיידות היתה לו אז, בנוסף למשחתות. אז הם, הייתי אומר, ב-1955, ב-1955 גם חיל-האוויר וגם חיל-הים התחילו לבדוק את האפשרות לאחד בצורה יותר אינטגרטיבית את הקצינים המקצועיים את הקצינים המקצועיים, זאת אומרת, היה לנו קצין הנדסה, שזה היה כלי-השייט עצמם. קצין תותחנים שהיה כל הנושא בתותחנות וטורפידו. קצין אלקטרוניקה שהיה כל נושא הקשר והמכ"ם. אולי עוד קצין מבצעי. היה קצין רפואה כמובן.

ואז היה, היה ויכוח אם צריך לאחד את זה או לא. הכל לגורם אחד. נקרא לזה "למחלקה אחת". היה מדובר אז, לעשות הפרדה, נגיד קצין תותחנים, הוא החזיק גם את הכוחות המקצועיים, הטכניים של התותחנות. קצין אלקטרוניקה עוד יותר מזה, זה היה עוד גורם יותר גדול. והשאלה היתה, האם, איך לבנות את זה מחדש, ודי הלכנו על הדגם של חיל-האוויר, ואז הוחלט להקים את מחלקת? [ציוד], שהיא כללה כבר את כל האלמנטים המיקרו והלוגיסטיים, אבל האנשים היום, בחיל היום קוראים לזה "הטכנו-לוגיסטיים". כלומר, קיבלו את האלמנטים ההנדסיים והמשקיים והאפסנאיים לתוך מחלקה אחת, והאחריות על התיכנון, על השיפורים, על האחזקה, על כל האלמנט הזה, על כוח האדם על כלי-השיט עצמם, הפכה להיות האחריות של ראש מחלקת? [ציוד].

עכשיו, באופן די טבעי, האנשים, גם הקצינים המקצועיים, הם התנגדו לאיחוד הזה.

ש. אתה מתכוון לאיחוד שבא בעקבות המלצות "ועדת סופר"?

ת. אולי קראו לזה ועדת סופר. נתן סופר?

ש. נתן סופר.

ת. הוא התנגד לזה.

ש. הוא גם היה ראש הוועדה. היה יהודה בנרון ואליהו אורן. אחד שכבר לא בחיים ועוד מישהו שלא ..

ת. כנראה שעל זה אנחנו מדברים. אז זה מכוסה אצלך, נכון?

ש. זה דווקא מעניין אותי לשמוע מצד אחר. כי אני שמעתי את זה במפורט מאוד ממי שהיה בוועדה. מעניין לשמוע ממישהו שבכלל לא היה, אלא איך זה

ת. כן, אז בשטח, הקצינים המקצועיים, ואני שהייתי ראש מחלקת המשק אז, התנגדו לזה. חשבנו שיותר טוב שהגורם המבצעי והגורם הטכני ישבו יחד, תחת אותו קצין אחראי, כמו קצין תותחנות, כמו קצין אלקטרוניקה, וכך הלאה, "שייטת 13" היה אותו סיפור. גם להם היה כוח די גדול. בהחלט גדול.

מחלקת הנדסה, שהיתה בעצם המחלקה לצד כלי-השייט, שבראשה עמד אברהם זכאי אז, היא תמכה באיחוד הזה. בסופו של דבר, אני חושב, דיין היה אפילו שהחליט לתמוך בשיטה הזו. ואז הוחלט על הקמת מחלקת ציוד - מחצ"ד. ואברהם נתמנה למפקד, ראש מחלקת ציוד

ש. אבהם מי?

ת. אברהם זכאי. ואני התלבטתי אם להשאר או לא להשאר, עד שבמאי או אולי יותר מאוחר

ש. מאי איזו שנה?

ת. מאי 1956, קרא לי דיין, ושאל אותי אם אני מוכן להיות סגן קצין חימוש ראשי של צה"ל, שהיה אז גם אחראי על קצין החימוש הראשי, וזה היה. ניסיתי לשאול מה פתאום, והוא אמר, אנחנו, איפה אתה עכשיו? בנהריה, אתה יכול להיות אצלי בעוד שעה? אמרתי לו, אני לא יכול. אז הוא אמר, אז לא. אל תבוא.

בקיצור, ההסבר שלו, בוא תדבר עם מפקד חיל חימוש, עם עמוס חורב, שלמד איתב M.I.T. - בזמנו, והיינו גם ב... בזמנו.

אני נתמנתי לסגן שלו, כל זה על הרקע של ההכנות למלחמת קדש. הבעיה היתה לחזק אותם מבחינה, מבחינת ניהולית נקרא לזה, מבחינה אופרטיבית. דיין חיכה לזה ממני. את האלמנט הוא רצה שאני אביא לשם יותר.

טוב, האלמנט של חיל חימוש אני חושב שזה כבר לא מעניין. זה התחיל באמצע 1956, ועזבתי שם בנובמבר 1957. שירתתי שם איזה שנה וחצי או משהו. ואז דיין העביר אותי להיות ראש מחלקת ציוד של חיל-הים.

ש. אחרי זכאי?

ת. אחרי זכאי. לא, היה אז מצב שזכאי רצה להיות רק מחלקת ציוד וגם סגן מנהל "מספנת ישראל".

ש. כאזרח?

ת. כן. אבל הוא רצה את שניהם.

אחרי חיל-חימוש בערך באמצע 1957, או אולי יותר מאוחר, חזרתי לחיל ונהייתי ראש מחלקת ציוד. מ-1957 עד סוף 1962 הייתי ראש המחלקה. בתקופה הזו המפקדים שלי היו טנקוס, עד 1960 ואחר-כך בן-נון, ומה שעשינו אז, אני כבר קיבלתי מחלקה מאורגנת, היתה כבר בפעולה שנה וחצי, ומה שאז עסקנו זה ברכישת המשחתות והכנת המשחתות, השיפוץ שלהם וכך הלאה. ברכישת

הצוללות ובשיפוץ הצוללות, והכנת הבסיס הלוגיסטי שלהן, הטכנו-לוגיסטי, נעשה יותר מודרני, שזה היה בעצם הקמת בסיס חיפה של היום. זאת אומרת, כל הצד המערבי של נמל חיפה ש. אז הקימו אותו?

ת. אז הקימו אותו. היה אז ויכוח בחיל, עוד פעם, היו ויכוחים, זה טבעי גם, אנשי מחלקת ים תמכו מאד בהקמת בסיס חדש לחיל-הים בנמל הקישון, בשעה שאני והמחלקה, תמכנו בהקמת הבסיס בנמל חיפה, והיו כמובן ... לנושא הזה, ... וזה הגיע לדין להחלטה, אני כבר לא זוכר, אם זה היה ב-1959 או ב-1958 והוא הסתכל עלי, ובשרטוט שדחפנו לו, זרק אותו הצידה ואמר: רגע אחד, אני לא מבין שום דבר, נמל חיפה הוא נמל גדול, יש בו הכל. יש בו מים, יש בו שובר גלים, בניינים, מה אתם הולכים לנמל הקישון שהוא סה"כ ביצה אחת גדולה? ופה נגמר כל הוויכוח המקצועי עם מפות ומראה וכו'.

ש. מה הסיבות שהגנת על להשאר?

ת. אני א) ראיתי שלעבור לנמל הקישון זו הוצאה אדירה, ואני מטבעי הייתי רגיש לאלמנט הכלכלי של הפעילות של החייל, מתוקף תפקידי וגם מטבעי. ואני לא חושב שזה גם פתרון טוב, גם היום אם אני מסתכל, אני חושב שזה לא היה פתרון טוב, אלא אם כן היינו לוקחים את כל הנמל אז. וגם כן, אפילו המים של הנמל הזה לא טובים עד היום הזה. יש בהם כל מיני צרות מזיקות. אבל נמל חיפה גם היום, בעיני, ניראה מקום מתאים לכלי השייט, יש שם בהחלט בעייה קשה של מחסור בשטח למיתקנים, והתנועה על המזח היא די פרובלמטית.

ש. הנמל, האזרחי, לא מפריע?

ת. לא. כי עכשיו זה כבר לא קיים, כי נכנסים מצד בת-גלים

ש. התנועה של כלי השייט התכוונת

ת. אהה. לא, בעיני היא לא. זה מקום גדול, מקום מוגן. עד היום ניראה לי שזה הפתרון הנכון. עובדה שהחיל נשאר על הפתרון הזה, עובדה שעברו מאז כמה עשרות שנים. כמעט ארבעים שנה.

ש. מה היו הטענות של אלה שרצו להעביר?

ת. הם חשבו, שאפשר בנמל הקישון, אחד מהם היה צבי קינן, את בטח לא תראי אותו, או כן תראי אותו,

ש. יש לי את השם.

ת. הוא היה ראש מחלקת ים אז. הוא גר באפקה. הוא חשב ששם אפשר יהיה לבנות בסיס הרבה יותר מתוכנן, הרבה יותר מתאים וכך הלאה וכך הלאה

ש. באיזה שנה?

ת. אני לא יודע. היה קודם, זה היה ב-1957, 1958, 1959-

ש. אחרי "מבצע קדש"?

ת. כן. בהחלט.

זה היה בזמנו של טנקוס, זאת אומרת לפני 1960.

ואז אנחנו על הענין הזה של בסיס חיפה, הקמת בסיס חיפה, כפי שהוא מוכר היום, היתה לנו חתיכת מזל, כי דגון היתה צריכה להתרחב, ואנחנו ישבנו על הקרקע הצמודה לדגון, שהיתה פעם נגריה של הצי הבריטי, ברחוב המלכים, ובמשא ומתן, הייתי אומר מתוחכם אפילו, מצידנו, מצידו יותר נכון, הצלחתי להוציא מהם תמורת פינוי האיזור של דגון את כל השטח שהיום הוא בסיס

נמל חיפה. פלוס איזה מאה אלף לירות בקשיש כאלה להוצאות. וזה היה הפעם הראשונה שצה"ל עשה עיסקת מקרקעין שיש גם כסף בצידה.

הם עכשיו בטח יעשו כמה וכמה עסקות כאלה, אבל אז זו היתה הפעם הראשונה, וזה היה באישור ועדת הכספים של הכנסת. והתחלנו לבנות את בסיס חיפה, תוך ויכוח די רציני על תקציב. על ? של הבסיס הזה.

אני אישית נכנסתי אז לויכוח גדול עם לסקוב, על היקף העבודות האלה. והיתה עוד פעם אחת שהפרתי פקודה, אם אומרים ככה, והלכתי על התוכנית שאנחנו חשבנו אותה להכרזת ולמינימום הכרחי, חטפתי ממנו כמה ברינגים ממנו, אבל זה עבר בשלום, בסוף הוא בא לחגוג.

באותה תקופה, או הרבה קודם, ב-1957, באיזה שהוא סיור שעשיתי בנמל ראיתי שנשארה אוניית מעפילים אחת בלבד, מהעבר, כן? ... ואז עלה לי הרעיון של הוצאת האוניה הזו לחוף והקמת מוזיאון ההעפלה. עם חיל-הים, חיל-הים וההעפלה, וזה מיד התקשר לתוכניות של בן-אלי, שגם כן רצה להתרחב .. בדירה של שלושה חדרים, למטה בעיר, והתחלנו לגלגל את זה יחד. עיריית חיפה, עם אבא חושי, שהיה אז. למזלנו, שאול אביגור במשרד הבטחון, היה מאד ... אני הלכתי אליו, ובשיחה אחת, הוא בהחלט ראה בחיוב את הרעיון של הקמת מוזיאון ההעפלה, הוא היה במקור איש ההעפלה, וכמובן שבימים האלה קרו דברים שהיום לא יכולים לקרות כבר, הוא הלך לבן-גוריון, ובן-גוריון אמר לו כן, ואז לקחו את יוסף דקל, שהיה כבר אז אחראי על הוצאת מערכות, היה אחראי על מוזיאון ההגנה בבית גולומב, בכלל, אחראי על הרעיון של המוזיאונים, והטילו עליו את הענין הזה.

מוני מרדר התגייס לזה. וברגע שהיתה תמיכה של בן-גוריון ושל שאול אביגור הדברים התגלגלו יחסית די, די בקלות.

קיבלנו אז אדמה בכניסה לעיר, איפה שזה היום, אבל הדברים התחילו להיסחף. עד שיצחק סמברג, יצחק גזית ז"ל, שהיה אחראי בינתיים על שלומה ובטחונה של האוניה "אף-על-פי-כן", שהיא עדיין עגנה בבסיס שלו, נמאס לו מכל העניין, והוא כתב מכתב שהוא לא אחראי יותר שהאוניה לא תטבע, היא סופגת מים.

זה אני מספר את זה בתור, איך דברים קורים, אז, הוא הוריד את האחריות שלו מזה, והמכתב הזה רץ למשרד הבטחון, כולם נבהלו והחליטו שהם יוצאים למיכרז, החליטו להוציא את האוניה. חתכנו את האוניה ל-4 חלקים, זו היתה אוניה של 4 טון, המשקל העצמי, 4 חלקים, בעזרת "עוגן", תמיד עזרו לנו מאוד במשימות מיוחדות, משוגעות קצת, והוצאנו אותה לאן שהיא ישנה היום, אחרי זה נערך מיכרז, מכח האנרציה כבר, מישהו זכה בזה והקימו את המוזיאון.

באותו זמן, נפלה התכנית להקים מוזיאון אחד של חיל-הים, הפעלה ומוזיאון ימי, כי נושאו של משרד הבטחון לא יכול היה להיות בשיתוף עם עירייה איזה שהיא, ובנושא אזרחי. זה לא הלך. ואז הוחלט להפריד את זה לשני מוזיאונים.

אבא חושי רצה להקים את המוזיאון הימי שלו, של העיר, ברמת הדר, שהוא תיכנן לעשות שם קרית מוזיאונים. אני התנגדתי לזה, אני אמרתי שאין סיבה להפריד בין שני אלמנטים ימיים אלה, והיות והצענו את הקרקע, הצענו לעירייה שם ארבעה דונם, שיכנענו אותם שזה שיווק טוב.

- ש. איך לכם היה ארבעה דונם?
- ת. היה לנו ארבעה עשר דונם, אז מהארבעה-עשר הקצנו 4
- ש. בכניסה לחיפה?
- ת. אז זה היה, תשמעי, היום
- ש. איפה שזה עכשיו, זה היה הקרקע של חיל-הים?
- ת. זה היה קרקע של מקרקעי ישראל, באיזה שהוא אופן. עם זכות של העיריה,
- ש. אבל איך זה היה בידיכם להפקיע?
- ת. טוב, אנחנו ראינו את המקום הזה נראה לנו מתאים מאוד, גם אי אפשר היה למשוך את האוניה להר או משהו. היה צריך להוציא אותה מתחת לים, והיה צריך מקום. ואני חושב שעירית חיפה אפילו הציעה את המקום, כי אנחנו לא כל כך ידענו את נושאי המקרקעין בעיר.
- יוסף דקל היה מומחה בלקבל דברים מהשלטון. אז הוא, הסתובב פה ושם, ואמר: בן גוריון החליט, וזה לא היה ולא נברא, הוא פעל בשמו. לא הלך לבן-גוריון לשאול אם הוא החליט או לא החליט. בן-גוריון אמר.
- ואז על על הבנייה של שני המוזיאונים, בד-בבד, פחות או יותר, בו זמנית, טוב, זה קוריוז אבל זה נחמד.

המוזיאון הימי שבמקור הכסף בשבילו נתרם על-ידי משפחת מאירסון, או שם דומה לזה, אנגלים, יהודים אנגלים שהתעשרו בנכסי דלא-ניידי, הגיעו לפשיטת רגל והם לא יכלו לגמור אותו, כי המוזיאון הימי, לא מוזיאון חיל-הים, נתקע באמצע הבנייה. ואז פתאום יעקב סלומון, שהיה יו"ר הקרן למוזיאון הימי, מקבל הודעה מהאוצר, שמישהו תרם בעילום שם חצי מליון לירות למוזיאון. בעילום שם, בעילום שם, לא רצה להגיד לנו מי. ואז הוא יחד עם בן-אלי נסעו לאוצר, וקיבלו באיגרות ממשלתיות שווה ערך של חצי מליון לירות, ועם זה הם הלכו לגמור עם העיריה את הבניין.

באמצע כל הגמר הזה, התברר שהכסף היה מיועד למכון לחקר הספנות, של יוחאי בן-נוון

- ש. אהה, בשקמונה
- ת. שהיה באמצע הבנייה, ועל-ידי תורם אלמוני, יוחאי אף פעם לא רצה לספר מי הוא, והיתה טעות באוצר, וכך הם בנו את המוזיאון הימי, היות והיתה זו אשמת האוצר, הם השלימו את הסכום לבניית [המכון לחקר ימים ואגמים]

- ש. יצא טוב
- ת. אם כי יוחאי שנים היה בטוח שסידרו אותו. עשו לו תרגיל בידיעה, לא באי-ידיעה. טוב זה הסיפור של המוזיאון, שהיה גם כן הרבה בטיפול מחלקת ציוד, שאני כראש המחלקה הייתי מעורב בכל הדברים האלה, של ההפעלה, של חיל הים.

סוף ראיון אריה קפלן